

ČAS PROMĚN

Záměr:

Za většinu současných proměn krajiny je zodpovědný člověk tím, jak v krajině hospodaří a jak ji využívá.

Anotace:

Tento výukový program vznikl jako součást projektu Venkovská krajina pod drobnohledem a zpracovává jedno z vybraných pěti témat ke krajině jižního Plzeňska. Program se věnuje krajině domova, jejím proměnám v čase, zejména využití ploch a vlivu člověka na krajinu. Program je využitelný samostatně nebo jako třetí z pěti témat zpracovaných ve výše zmíněném projektu. Je připraven v délce čtyř vyučovacích hodin, jedna by měla proběhnout venku, v okolí školy. Hodiny je možné uskutečnit odděleně. S mírnými úpravami je program využitelný i na jiných místech v české krajině. Je určen pro speciální školy. Program využívá principů místně zakotveného učení a problémového vyučování. Uvědomujeme si, že je složení žáků na speciálních školách velmi pestré, tím i jejich znalosti, schopnosti a dovednosti. Metodiku jsme vyzkoušeli se žáky se středně těžkým mentálním postižením, ve věku od 10 do 22 let. Je tedy na vyučujícím, aby nabídnutou metodiku a přílohy upravil podle vlastního uvážení. Součástí metodiky je také samostatná práce žáků, která v projektu představuje jeden z úkolů žakovského portfolia.

Cíle:

- žák použije naučené pojmy při popisu struktury krajiny
- žák zkoumá krajinu více smysly
- žák rozliší krajinu minulosti a dneška, vyjmenuje alespoň tři nalezené rozdíly
- žák uvede tři příklady využití ploch
- žák pozná pět druhů pěstovaných plodin

Cílová skupina:

- speciální škola

Počet účastníků:

- nejvýše 15

Místo:

- škola a její okolí

Pomůcky:

1. Pohled do minulosti

1.1 plán nebo mapa obce Nebílovy a okolí do každé skupiny, pojmy na kartičkách (viz *pojmy_1_1_ukol_1_2_tr.pdf*)

1.2 pytlík s předměty (hodinky/přesýpací hodiny, stará pohlednice/nová pohlednice, dopis/telefon, husí brko/propiska, starý penál/moderní penál, nová kniha/stará kniha, svíčka/baterka, sirka/zapalovač a další předměty, které naznačují vztah mezi minulostí a současností)

1.3 vzorové fotografie (vždy stará a nová) z Nebílov, Prusin a okolí (viz *foto_srovnani.pdf* a *navody_do_skupin.pdf*)

2. Proměny

2.2 zvukové nahrávky (viz *zvuky_v_krajine_mp3.zip* a *zvuky_porovnani.pdf*), obrázky viz *obrazky_ke_zvukum.pdf*

2.3 dva vytištěné grafy (1845 a současnost), barevné pastelky

3. Po stopách minulosti v naší obci

3.1 každý žák si venku nasbírá deset kamínků viz *hry_s_kaminky.pdf*, podle volby jiných her např. míč, křída, lano atp.

3.2 zalaminované obrázky, kartičky s časovými údaji, (šňůra a kolíky na prádlo)

4. Hrajeme si s krajinou

4.1 pracovní list pro každého, lepidlo, přírodniny nebo obrázky plodin viz *plodiny_1_2tr.pdf*

4.2 list pro každého žáka viz *tvrzeni.pdf*, pro každého žáka zelená a červená pastelka

Popis programu:

Úkol do portfolia – zadání ve škole asi 15 minut, úkol pak žáci vypracovávají samostatně doma.

Jedná se o přehled jednotlivých vyučovacích hodin s orientačními časy pro jednotlivé činnosti.

1. Pohled do minulosti

• Úvod, připomenutí jmen	celkem 45 minut
• Navázání na badatelskou hodinu	5 minut
• Hra s předměty	10 minut
• Okem fotoaparátu	10 minut
	20 minut

2. Proměny	celkem 45 minut
• Dokončení práce s fotografiemi	15 minut
• Poslouchání zvuků a děje v krajině	15 minut
• Využití krajiny	15 minut
3. Po stopách minulosti v naší obci (venku)	celkem 45 minut
• Hra	15 minut
• Časová osa	10 minut
• Zbývající čas je určen pro přemístění nebo zařazení další aktivity viz podrobný popis	
4. Hrajeme si s krajinou	celkem 45 minut
• Využití ploch na jižním Plzeňsku	10 minut
• Tvrzení	25 minut
• Hodnocení	10 minut

Poznámky k obsahu pro vyučujícího + náměty na to, co může žákům sdělovat

Úkol do portfolia: Čas proměn – povídání o krajině, ve které žijí

Obsahem této doprovodné aktivity je rozhovor, komunikace dítěte a rodiče o krajině, v níž společně žijí.

Předpokládané přínosy její realizace lze vyjádřit takto (Ida Kaiserová, CpKP):

Děti si v rámci této aktivity vyzkoušejí, jaké to je vyptávat se někoho na jeho vztah k něčemu (např. ke krajině). Uvědomí si, že (abstraktní) vazba ke krajině, vzniká skrze konkrétní pocity a zážitky – někde se mi líbí, protože je tam něco hezkého. Protože mne s tím místem spojuje hezký zážitek atp.

Děti během získávání odpovědí mohou s dospělými porovnávat svoje vlastní estetické a další zážitky v krajině. A uvědomit si rozdíly či podobnosti mezi generačními pohledy. Mohou si vyzkoušet, jaké to je krajinu zobrazit pomocí slov. Aktivita je možností, jak rozvíjet u dětí schopnost mluvit s rodiči o něčem, co je okolo nás a běžně tomu nevěnují pozornost – je to příliš samozřejmé.

Děti s rodiči mluví o jednom konkrétním zážitku, který se vztahuje ke krajině – o cestě do školy.

Zadání (vyučující zapíše na tabuli nebo vytiskne na papír – rozdá žákům):

Povídej si svými rodiči nebo prarodiči o jejich cestě do školy. Kam chodili do školy? Jak se tam dostali? Jaké jsou rozdíly v jejich cestě do školy a v té tvojí?

Namaluj dva obrázky. Jeden ukáže tvoji cestu do školy a druhý tvé maminky nebo tatínka, babičky nebo dědečka.

Popis aktivit:

1. POHLED DO MINULOSTI

1.1 Pohled do nedávné minulosti – navázání na předchozí téma

Dílčí cíl:

- žák opakuje základní pojmy a znalosti z minulé výuky

Organizace:

- ve skupinách nebo s celou třídou (podle velikosti)

Pomůcky:

- plán nebo mapa obce Nebílovy a okolí do každé skupiny, pojmy na kartičkách (viz *pojmy_1_1_ukol_1_2_tr.pdf*)

Obsah:

Vyučující pracuje s celou třídou. Žáci stojí u pracovní plochy. Mají před sebou plán, vedle něj leží kartičky s pojmy. Dobrovolníci je umísťují do plánu, vyučující komentuje správnost, vysvětluje případné nesrovnalosti.

Seznam pojmů na kartičky:

Škola na Prusinách, zámek v Nebílovech, kostel na Prusinách, řeka Úhlava, rybník v Nebílovech, zemědělské družstvo na Prusinách, nějaké pole, nějaký les, alej mezi Háji a Netunicemi.

Na závěr žáci pojmenují za pomoci vyučujícího, co z nalezených objektů je v krajině přirozeně a co do ní umístil člověk, které z nich představují plochy, linie...

Jaký význam mají popsání a nalezené prvky v krajině? Které vytvořil člověk, které jsou přirozené (př. u linie silnice a řeka)? Které z prvků podle vás v dnešní krajině převažují?

Učili jsme se popsat krajinu tak, jak ji vidíme v daném okamžiku. Pojdme se podívat, co nás čeká dnes.

1.2. Hra s předměty

Motivujeme žáky pro nadcházející práci. Žák samostatně přemýšlí nad tématem hodiny.

Dílčí cíl:

- žák je motivován, seznámí se s dalším tématem

Organizace:

- v kruhu, nejlépe sedí na koberci

Pomůcky:

- pytlík s předměty (hodinky/přesýpací hodiny, stará pohlednice/nová pohlednice, dopis/telefon, husí brko/propiska, starý penál/moderní penál, nová kniha/stará kniha, svíčka/baterka, sirka/zapalovač a další předměty, které naznačují vztah mezi minulostí a současností)

Obsah:

Vyučující motivuje žáky povídáním o tajemném pytli plném zajímavých předmětů. Chce někdo nějaký předmět vylosovat?

Možné jsou následující varianty (vyučující zvolí podle schopností svých žáků):

- předměty jsou rozprostřeny na podlaze nebo lavici, předmětů je víc než žáků, ti si vyberou předměty (ne všechny předměty musí tvořit dvojici), které znají;
- nebo je předmětů stejně jako žáků, předměty tvoří dvojice, žáci je losují z pytle.

Žáci postupně podle zájmu vytahují předměty, dávají je před sebe na zem. Poznáte, co to je? Vyučující společně s žáky pojmenuje předměty, které leží před nimi.

Dají se věci nějak třídit? Dvojice věcí mají žákům napovědět: předměty starší a novější, je možné udělat dvě hromady, věci z dneška, věci z minulosti, některé věci zůstávají stejné, jak je to s krajinou?

Žáci odhadují za pomoci vyučujícího téma hodiny.

Dnešní obsah: Budeme putovat krajinou v čase, do minulosti, podíváme se, jak vypadala krajina dřív.

1.3 Okem fotoaparátu

Co nám pomáhá zachovat paměť krajiny?

Dílčí cíl:

- žáci poznají místa, žáci rozliší krajinu minulosti a dneška, žáci popíší nalezené rozdíly a prezentují je ostatním

Organizace:

- žáci sedí v lavici, vyučující zapisuje na tabuli, poté žáci pracují ve dvojicích

Pomůcky:

- vzorové fotografie (vždy stará a nová) z Nebílov, Prusin a okolí (viz *foto_srovnani.pdf*, vyučující může také připravit staré a nové fotografie z obce, kde je škola)

Obsah:

Vyučující uvede činnost diskuzí s dětmi, sbírá jejich nápady, odkud se dozvídáme o tom, jak krajina v minulosti vypadala. Vyprávění pamětníků, staré legendy, knihy, fotografie, kresby, filmy, archeologické nálezy, mapy, letecké snímkování. Vyučující zapisuje nápady na tabuli a pak zakroužkuje slovo fotografie, na ty se dnes podíváme my.

Žáci si vylosují fotografii. Podle značek na zadní straně vytvoří dvojice. Společně hledají na fotografiích rozdíly. K fotografii přiřazují správný popis (prašná cesta × asfaltová silnice, malé stromy × vysoké stromy)... (viz *popisky_fotografií_porovnani.pdf*).

2. PROMĚNY**2.1 Dokončení práce s fotografiemi**

Společné shrnutí proběhne u spojených lavic, žáci podle instrukcí vyučujícího naskládají své fotografie tak, aby na ně viděli všichni ostatní, uvádí rozdíly nalezené na fotografiích.

Vyučující se žáky obejde všechny lavice, podívají se společně na popisky. Která z fotografií je starší? Podle čeho jste to poznali?

Člověk činí v krajině významné změny. Na fotografiích byly patrné na první pohled.

Příklady:

- nepevněné cesty – asfaltové cesty
- přítomnost alejí
- velikost polí a přítomnost mezí
- vzhled staveb, typ povozů
- přítomnost drátů elektrického vedení
- velikost stromů
- rybník

2.2 Poslouchání zvuků a děje v krajině**Dílčí cíl:**

- žák rozlišuje krajinu minulosti a dneška prostřednictvím zvuků a vyobrazených dějů

Organizace:

- všichni společně sedí v kruhu

Pomůcky:

- zvukové nahrávky (viz *zvuky_v_krajine_mp3.zip* a *zvuky_porovnani.pdf*), obrázky viz *obrazky_ke_zvukum.pdf*

Obsah:

Žáci sedí v kruhu. Mají před sebou hromádku / skupinku starých fotografií a skupinku těch nových. Zároveň mají k dispozici kreslené obrázky, které představují zvuky, které uslyší. Vyučující pustí vždy jednu nahrávku. Žáci hádají o jaký zvuk se jedná, vyberou z předložených obrázků ten, který zvuk vyobrazuje a přiřadí jej do hromádky ke starým fotografiím nebo těm novým.

Krajina se nemění jen na pohled, mění se i zvuky. Je možné zmínit u míru světelného znečištění.

2.3 Využití krajiny**Dílčí cíl:**

- žáci pomocí koláčových grafů zkoumají využití ploch v minulosti a v současnosti

Organizace:

- žáci pracují ve dvou skupinách

Pomůcky:

- dva vytištěné grafy (1845 a současnost), barevné pastelky

Obsah:

Žáci ve skupinách (každá skupina má jeden graf) vybarví podle instrukcí vyučujícího (barvy a názvy výsečí nejlépe vyučující napíše na tabuli) graf využití ploch v krajině.

Časové body: 1845 a 2012.

Výseče grafu, využití (barva, příklad): orná půda (žlutá, pole), trvalé kultury (červená, sady a zahrady), travnaté porosty (světle zelená, louky a pastviny), lesy (tmavě zelená,

smrčiny a dubohabřiny), vodní plochy (modrá, řeky, potoky a rybníky), zastavěná plocha (šedá, domy, zámek), ostatní (fialová, hřiště, parkoviště, sklady).

Za pomoci vyučujícího provedou společně skupiny porovnání.

Vyučující vysvětlí, že se žáci pokouší pomocí jednoho z možných způsobů vyjádřit, jak člověk využívá krajinu. Může zmínit pojem krajinná funkce, využití krajiny (land use). Zde můžeme pozorovat v čase zajímavé změny.

K obsahu: vyučující pomůže žákům popsat, co je v „krajíně minulosti“ a té dnešní stejné a co se liší (převažuje stejný typ plochy? Jsou tam stejné prvky? Co se změnilo? Co se objevuje nově? Zmizelo něco?) K zamyšlení: pořád potřebujeme z krajiny energii a podle způsobu jejího získávání měníme její tvář.

Pokud je dostatek času, může vyučující se žáky řešit, jak by podle jejich názoru mohla vypadat krajina budoucnosti. Následně jim může ukázat pohlednici, jak si ji představovali naši předci.

3. PO STOPÁCH MINULOSTI V NAŠÍ OBCI

3.1 Hra nějaká zábavná asi kamínková

Dílčí cíl:

- žáci si vyzkouší některou ze „starých“ her

Organizace:

- venku, podle charakteru hry

Pomůcky a obsah:

Každý žák si venku nasbírá deset kamínek viz *hry_s_kaminky.pdf*, podle volby jiných her např. míč, křída, lano atp.

Cílem je, aby si žáci na začátku venkovní části odpočinuli od naučných aktivit. Nabízíme k využití hry s kamínky, dá se s dětmi skákat panák, hrát s míčem, záleží na počtu žáků a domluvě s vyučujícím.

3.2 Časová osa

Dílčí cíl:

- žáci si uvědomují časové souvislosti, porovnají různé události a stáří prvků v krajině

Organizace:

- ve dvojicích a shrnutí v kruhu

Pomůcky:

- zalaminované obrázky, kartičky s časovými údaji, (šňůra a kolíky na prádlo)

Obsah:

Každý žák obdrží kartičku (s číselným údajem a s názvem viz *casova_osa.pdf*) nebo obrázek. Jejich úkolem vytvořit dvojice tak, aby byla kartička s časovým údajem správným popiskem k obrázku. Mezitím vyučující vyvěsí na dobře přístupné místo šňůru (není-li prostor pro zavěšení, položí šňůru na zem nebo nakreslí křídou). Žáci ve dvojicích pomocí kolíků připevní obrázek a jeho název na časovou osu. Proběhne

společná kontrola umístění obrázků, vyučující komentuje a doplňuje zajímavosti podle zbývajících času a věku žáků.

Pokud zbude čas:

Fotografové – žáci se rozdělí do dvojic. Jeden z dvojice je fotograf, druhý je divák. Fotograf dovede diváka (ten má v ideálním případě zavřené oči) na nějaké místo, před očima mu vytvoří rámeček a vyzve diváka, aby otevřel oči a pozoroval. Vyučující může dát zadání, např. fotografujeme lidské výtvořiny v krajině, které považujeme za krásné nebo ošklivé, přírodní objekty v krajině...

Naslouchání – žáci zavřou oči, zklidní se a chvíli naslouchají. Které zvuky pocházely z přírody? Které vytvořila lidská činnost?

4. HRAJEME SI S KRAJINOU

Společně se věnujeme pojmenování současných problémů krajiny a seznámení se se zásadními událostmi.

K obsahu:

Vyučující se soustředí na sdělení, že žijeme v krajině kulturní. Změny, které se v ní v současnosti odehrávají, způsobuje člověk.

4.1 Využití ploch na jižním Plzeňsku

Dílčí cíl:

- žáci získají přehled o využití zemědělské půdy na jižním Plzeňsku, žáci se naučí poznávat pěstované zemědělské plodiny

Organizace:

- žáci pracují společně s vyučujícím

Pomůcky:

- pracovní list pro každého, lepidlo, přírodniny nebo obrázky plodin viz *plodiny_1_2tr.pdf*

Obsah:

Vyučující společně se žáky sestavuje přehled využití zemědělských ploch. Žáci do pracovního listu lepí plodiny (přírodniny nebo obrázky) k předepsaným názvům.

Přehled plodin: pšenice, píce, řepka, ječmen, hrách, brambory, hořčice, mák, zelenina (zelí, cibule) jahody, osivo.

Tomuto řazení odpovídá i pěstované množství, pro další informace viz *osevní_plochy.pdf* a *prehled_plodin.pdf*.

Vyučující hovoří se žáky o změnách v zemědělství.

4.2 Tvrzení o krajině

Dílčí cíl:

- žáci opakují získané znalosti o krajině

Organizace:

- individuálně v lavicích

Pomůcky:

- list pro každého žáka viz *tvrzeni.pdf*, pro každého žáka zelená a červená pastelka

Obsah:

Každý žák samostatně zpracovává předložená tvrzení. Žák si přečte vždy jednu větu. Na její konec udělá zelený puntík, pokud s tvrzením nesouhlasí a zelený puntík, pokud souhlasí. Vyučující na závěr společně se žáky projde správné řešení, vysvětlí žákům případné otázky k řešení.

Pokud žáci nečtou samostatně, předčítá vyučující věty všem nahlas, po každé větě nechá čas k namalování příslušného puntík u kontroly řešení.

4.3 Hodnocení**Dílčí cíl:**

- žáci se vyjádří k průběhu výuky

Organizace:

- v kruhu

Pomůcky:

- vyučující shromáždí výstupy z jednotlivých aktivit popř. pomůcky, které aktivitu připomenou

Obsah:

Žáci společně s vyučujícím sedí v kruhu, uprostřed kruhu jsou shromážděny výstupy (např. pracovní list plodin, vybarvená tvrzení, koláčový graf) nebo pomůcky (např. kamínky, předměty z 1.1) Vyučující postupně připomene průběh hodiny, vzpomínku na aktivitu podpoří ukázáním výstupu nebo pomůcky. Nechává vždy po každé připomenuté aktivitě žáky se vyjádřit, jak se jim líbila. Žáci se vyjadřují pomocí zdviženého palce (líbila), sevřené pěsti (nevím, průměrně) a palce dolů (nelíbila). Vyučující se nemusí ptát jen na aktivitu samotnou, ale i jak se žákům při ní spolupracovalo, zda se jim líbily pomůcky atp. Množství a zaměření otázek uváží vyučující. Takto společně projdeme všechny aktivity, výstupy/pomůcky jsou seřazeny uprostřed kruhu, podle toho jak postupně vznikly / jak jsme je využívali. Vyučující může dát ještě prostor žákům se vyjádřit k čemukoli v programu (dobrovolníci nebo všichni postupně po kruhu).

Vyučující se závěrem pokusí shrnout, co jsme se dnes společně dozvěděli, ptá se žáků, jaké sdělení jim dnes přišlo nejdůležitější, co si pamatují, lektor navazuje na námi formulovaný „misi“ viz začátek metodiky.

Přehled příloh:

1. Pohled do minulosti

1.1 Navázání na badatelskou hodinu

pojmy_1_1_ukol_1_2_tr.pdf = kartičky s pojmy, které žáci hledají v mapách

1.3 Okem fotoaparátu

foto_srovnani.pdf = série fotografií Prusin a okolí, vždy dvě (stará a nová) z jednoho místa

popisky_fotografiu_porovnani.pdf = návod, jak pracovat s fotografiemi při srovnání, str. 1 a 2 pojmy, které žáci přiřazují k fotografiím

2. Proměny

2.2 Poslouchání zvuků a děje v krajině

zvuky_v_krajine_mp3.zip = adresář s nahrávkami zvuků

zvuky_porovnani.pdf = tabulka s přehledem zvuků pro minulou a současnou krajinu

obrazky_ke_zvukum.pdf = obrázky, které se vztahují k jednotlivým zvukům z nahrávky

3. Po stopách minulosti v naší obci

3.1 Hra

hry_s_kaminky.pdf = jednoduché hry, které spočívají v házení a chytání kamínků

3.2 Časová osa

casova_osa.pdf = obrázky a popisky k časové ose

4. Hrajeme si s krajinou

4.1 Využití ploch na Jižním Plzeňsku

plodiny_1_2_tr.pdf = obrázky pěstovaných plodin

prehled_plodin.pdf = informace k plodinám (vývoj osevních ploch v minulosti) pro vyučujícího

osevni_plochy.pdf = přehled osevních ploch v Plzeňském kraji je určen pro vyučující jako další zdroj informací s odkazem na statistickou ročenku

4.2 Tvrzení o krajině

tvrzeni.pdf = věty ke krajině

Autorka metodiky:

Lenka Prunerová (Občanské sdružení Ametyst)